

MAKTABGACHA YOSH DAVRIDA GENDER IDENTIFIKATSIYASINI RIVOJLANTIRISH

*Razzoqova Mahliyo Qosimjonovna, Xalqaro Nordik universiteti
katta o'qituvchisi*

<https://orcid.org/0009-0008-2953-4379>

DEVELOPMENT OF GENDER IDENTITY IN PRESCHOOL AGE

*Razzokova Mahliyo Kasimjonovna, Senior lecturer of the
International Nordic University*

*e-mail:
mahliyoqosimjonovna06
@gmail.com*

РАЗВИТИЕ ГЕНДЕРНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ В ДОШКОЛЬНОМ ПЕРИОДЕ

*Раззокова Махлиё Касимжоновна, старший преподаватель
Международного университета Нордик*

Annotatsiya: Maktabgacha ta'lim bolalarda gender identifikatsiyasini rivojlantirishi muhim masala bo'lib, bu jarayon bolalarning rivojlanishi va ijtimoiylashuviga olib keladi. Ota-onalar va pedagoglar bolalarga gender rollarini o'rgatishda namuna ko'rsatishlari, gender stereotiplarini minimallashtirishlari va ochiq muloqot qilishlari zarur. Genderifikatsiyasi rivojlanishida oila, maktabgacha ta'lim, shaxsiy va madaniy muhit muhim rol o'ynaydi. Bu jarayonning sog'lom rivojlanishi uchun qulay muhit zarur.

Kalit so'zlar: gender, maktabgacha davr, gender identifikatsiya, gender ta'limi, stereotip.

Abstract: Preschool education is an important issue in the development of children's gender identity, and this process leads to the development and socialization of children. Parents and teachers should set an example in teaching children gender roles, minimize gender stereotypes and communicate openly. Family, preschool education play an important personal and cultural role in the development of genderization. In order for this process to be healthy and develop, a favorable environment is necessary.

Key words: gender, preschool period, gender identity, gender education, stereotype.

Аннотация: Дошкольное образование является важным вопросом в развитии половой идентичности детей, и этот процесс приводит к развитию и социализации детей. Родители и педагоги должны подавать пример в обучении детей гендерным ролям, минимизировать гендерные стереотипы и открыто общаться. Семья, дошкольное образование играют важную личностную и культурную роль в развитии гендеризации. Для того чтобы этот процесс был здоровым и развивался, необходима благоприятная окружающая среда.

Ключевые слова: гендер, дошкольный период, гендерная идентичность, гендерное образование, стереотип.

KIRISH. Gender - bu yosh bolalar tushunishi uchun ko'p harakat qiladigan shaxsiyat elementidir. Bu shuningdek, erta bolalik davrini tarbiyachilar har doim ham eng yaxshi tarzda hal qilishni bilmaydigan mavzu hisoblanadi. Hozirgi kunda tinmay bong urilayotgan gender masalasi

pedagoglar va yosh avlod tarbiyachilarining ham xayollarini shamoldek to'zg'itib yubordi. Chunki masalaga turlicha yondashuvlar paydo bo'ldi, ularning hammasini ham to'g'ri deb bo'lavermaydi. Mana shu masalaga kelganda oqsash paydo bo'lganini bugungi kunda ta'lim-tarbiya

jarayonimizda kuzatib kelmoqdamiz. O'tgan 9 yillik pedagoglik faoliyatim davrida men yosh bolalarda gender o'ziga xosligi haqidagi g'oyalar o'zlari tomonidan rivojlantirilayotganini kuzatdim. Tez orada men gender ifodasini kattaroq ijtimoiy adolat masalasi sifatida tushunib yetdim, maktabgacha ta'lim guruhlarida tashqi ta'sirlar qanday ta'sir etayotganini, bolalarning o'zaro munosabatlariga, o'yin va izlanish tanlashlariga ta'sir etayotganini angladim.

Bu masala mening professional hayotimdagi katta ustuvor vazifaga aylandi, bu meni o'zgarishlarni himoya qilish yo'llarini izlashga olib keldi. Bu ishtiyoqning ba'zilar gender identifikatsiyasini tanlov deb qabul qilish fikri xato ekanligi, ota-onalarda va tarbiyachilarda jinsiy tarbiya berish noto'g'ri tushunilgan va bu tarbiyaning nihoyatda nozik va muhim ekanligini bildiradi. Bu shaxsiy tajribalar meni maktabgacha yoshdagi bolalarning kichik yoshdanoq gender identifikatsiyasini rivojlantirish bo'yicha izlanishlarga olib keldi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD.

Gender identifikatsiyasi rivojlanishini tushunish uchun dastlab ayrim nazariyalarni o'rganish zarur. Shu sohada taniqli nazariyotchilar – Lawrence Kohlberg, Sandra Bem, Albert Bandura, Carol Martin va Charles Halversonlar hisoblanadi. Bu nazariyotchilar bolalarning gender identifikatsiyasi shakllanishi bosqichlarini, ijtimoiy ta'sirni va kognitiv omillarni o'rganishga alohida e'tibor qaratgan[1].

Kohlbergning gender identifikatsiyasi rivojlanishi nazariyasi uch asosiy bosqichdan iborat:

Gender identifikatsiyasi (2-3 yosh) – bola o'z jinsini anglay boshlaydi va o'zini qiz yoki o'g'il bola sifatida tanishtira oladi.

Gender barqarorligi (3-4 yosh) – bola jinsining o'zgarishligini tushunib, bu identifikatsiyani mustahkamlaydi.

Gender doimiyligi (5-7 yosh) – bola jinsning tashqi ko'rinishga qarab emas, balki biologik xususiyatlarga asoslanganligini tushunadi[2].

Sandra Bemning gender sxemalari nazariyasi esa bolalarning o'z jinsiga mos keladigan sxemalarni shakllantirishi va ularni amaliyotda qo'llashini

tushuntiradi. Bemning tadqiqotlariga ko'ra, bolalar gender rollarini jamiyatda qabul qilingan qoidalar orqali o'rganadi[3].

MUHOKAMA. Gender ta'limi – bolalarda haqiqiy erkaklar va ayollar haqida g'oyalarni shakllantirish va bu insonning normal va samarali ijtimoiylashuvi uchun zarurdir. Pedagoglar va ota-onalarning ta'siri ostida maktabgacha yoshdagi bola jinsiy rolni yoki insonning xatti-harakatlarining gender modelini o'rganishi kerak, shunda u ayol yoki erkak sifatida aniqlanadi[4].

Gender ta'limi nafaqat bolalarga o'zlarini u yoki bu jins vakili sifatida tan olishga yordam berish uchun mo'ljallangan. Gender tarbiyasining dolzarbligi bolada o'z jinsi haqidagi barqaror tushunchani shakllantirishdan iborat – men qizman; men o'g'il bolaman va har doim shunday bo'ladi [4].

Gender ta'limining dolzarbligi haqida gapiradigan bo'lsak, pedagoglar va ota-onalarga maktabgacha yoshdagi bolalarni gender tarbiyalashda gender ta'limi o'yinlari kabi usullardan foydalanish tavsiya etiladi:

“Oila” rolli o'yini illyustratsiyalar, badiiy adabiyotlar yordamida suhbatlar va hokazo;

Axloqiy mazmunga ega muammoli vaziyatlar;

Onalar, dadalar, do'stlar uchun sovg'alar tayyorlash;

Didaktik o'yinlar: “Kim nima qilishni yaxshi ko'radi?”, “Kimga nima?”, “Men o'sib bormoqdaman”, “Nima umumiy, biz qanday farq qilamiz?”, “Men shundayman, chunki ...”, “Kim bo'lish kerak?”, “Bolani kiyintir, qizni kiyintir”.

Pedagoglar maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda gender yondashuvini talab qilishi haqida tobora ko'proq gapirmoqda. Hamma ota-onalar bu atamaning ma'nosini bilishmaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning gender ta'limi bolalarning jinsiga muvofiq individual xususiyatlarini hisobga olishni nazarda tutadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda gender identifikatsiyasini rivojlantirish masalasi bugungi kunda psixologiya va pedagogika sohasida muhim o'rin tutadi. Gender identifikatsiyasi – bola o'z jinsiga xos xususiyatlarni anglash, o'zini shu

jamoaga mansub his qilish va shu asosda ijtimoiy rollarni qabul qilish jarayonidir[6].

NATIJALAR. Gender identifikatsiyasi rivojlanishida oila muhiti muhim o‘rin tutadi. Bolalar oiladagi jinsiy rollarni kuzatish orqali ularni o‘rganadi. Masalan, ota-ona o‘z xatti-harakatlari, ishlari va munosabatlari orqali bola ongiga erkak va ayol rollari haqidagi dastlabki tushunchalarni singdiradi. Shu orqali bola ijtimoiy va hissiy jihatdan jinsiga mos keladigan rol modellarini shakllantiradi.

Bolalar bog‘chada turli faoliyatlarga jalb qilinadi va gender rollari bilan bog‘liq o‘yinlar o‘ynaydi. Bu muhitda tarbiyachilarning munosabatlari va o‘yinlarda tanlangan rollar bolalarning gender identifikatsiyasini shakllantirishga ta‘sir qiladi. Genderga asoslangan o‘yin va faoliyatlar bolalarning ijtimoiylashuv jarayonida o‘z jinsiga xos ko‘nikmalarni egallashiga yordam beradi.

Jamiyatda mavjud gender stereotiplari va madaniy qadriyatlar bolalarga turli yo‘llar bilan ta‘sir qiladi. Masalan, “o‘g‘il bolalar kuchli, qiz bolalar muloyim bo‘lishi kerak” kabi tushunchalar bolalarning gender identifikatsiyasi shakllanishiga ta‘sir ko‘rsatadi. Bu stereotiplar ko‘pincha bolalar kiyimi, o‘yinchoqlari va o‘yinlariga oid tanlovlarda ham namoyon bo‘ladi[5].

Axborot manbalari, ayniqsa, televizion dasturlar va bolalar kitoblari gender identifikatsiyasi shakllanishida muhim rol o‘ynaydi. Ba‘zi telekanallar bolalarga jinsga xos rollarni targ‘ib qilish orqali genderni oid stereotiplarni kuchaytiradi. Masalan, qahramonlar orasida qiz bolalar o‘ziga g‘amxo‘rlik qiluvchi va o‘g‘il bolalar jasorat ko‘rsatuvchi tarzda tasvirlanishi mumkin.

Gender identifikatsiyasining rivojlanishida ota-onalarga tavsiyalar. O‘rnak bo‘lish: Ota-onalar farzandlariga gender rollari haqida nafaqat so‘zlar, balki amaliy namuna orqali tushuntirishlari kerak. O‘g‘il bolalarga o‘z his-tuyg‘ularini ochiq ifoda qilish, qiz bolalarga esa faol va yetakchi bo‘lish imkoniyatlarini berish kerak.

Genderga bog‘liq stereotiplarni minimallashtirish: ota-onalar qiz va o‘g‘il bolalarga bir xil imkoniyatlar yaratishi lozim. Masalan, qizlarga faqat yumshoq o‘yinchoqlar, o‘g‘il bolalarga esa faqat mashinalar berish gender stereotiplarini kuchaytiradi.

Ijobiy kommunikatsiya: bolalar bilan ochiq muloqot qilish, ularning savollariga javob berish va jins bilan bog‘liq tushunchalarni to‘g‘ri yetkazish muhim. Bolalar bilan jinsning o‘zgaruvchanligini va ularning insoniy xususiyatlarga qanday ta‘sir qilishini muhokama qilish foydali bo‘ladi[6].

XULOSA. Maktabgacha yoshda gender identifikatsiyasini shakllantirish jarayoni murakkab va ko‘p qirrali hisoblanadi. Bu jarayon bolalarning psixologik rivojlanishi, ijtimoiylashuvi va o‘ziga ishonchini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Oilaviy, ijtimoiy va madaniy omillar bu jarayonda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, gender identifikatsiyasini sog‘lom va ijobiy shakllantirish uchun ota-onalar va ta‘lim muassasalari mas‘uliyatni anglab, bolalarga sog‘lom gender identifikatsiyasini shakllantirish uchun qulay muhit yaratishlari zarur.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Kendra Cherry. Gender Schema Theory and Roles in Culture. Updated on October 26, 2023.
2. Lawrence Kohlberg. A Cognitive-Developmental Analysis of Children’s Sex-Role Concepts and Attitudes. 1966. – 18 p.
3. Nagel O. Maktabgacha yoshdagi bolalarning gender ta‘limi haqida. //Maktabgacha ta‘lim jurnali, 2008. – B. 232-238.
4. Бондаренко Р.А. Педагогические условия полоролевой социализации подростков: Дис. ... канд. пед. наук:13.00.01. – Ярославль, 1999.165 с.
5. Бужигеева, М.Ю. Гендерные особенности детей на начальном этапе обучения / М.Ю. Бужигеева. // Педагогика. - 2002. -№ 8. - С. 29-35.
6. Доронова Т. Девочки и мальчики 3-4 лет в семье и детском саду. – М.: Линка-пресс, 2009.
7. **Muqaddas Kurbanbayeva**. BOLALARNI MAKTAB TA‘LIMIGA SIFATLI VA SAMARALI TAYYORLASH. (2024). *TAMADDUN NURI JURNALI*, 4(55), 425-428. <https://doi.org/10.69691/wnanmp84>